

v hotovosti nebo v podobě kolku. Tento způsob u daní obchodních jest vůbec nejhustší, u spotřebních jen výjimečný (kalendářový, novinový kolek; srov. i tabákovou daň). Mohou se dále vybírat buď přímo, tj. od toho, kdo je dle úmyslu a finanční správy vskutku také má nésti, aneb u jiného, o němž se předpokládá, že je přesune. Tento způsob jest nejhustší u daní spotřebních, avšak přесunutí není vždy jisté. Ovšem i přесunutí nezamyšlené se může objeviti a to u mnohých daní z obchodu, kde jest (aspoň při nynějším jejich stavu) na největší hře náhod závislá okolnost, která strana vlastně daň vskutku ponese.

A. Daně spotřební.

Všeobecné nauky.

§ 2. Pojem a rozdělení daní spotřebních.

Daně spotřební jsou daně nepřímé, jejichž předmětem jsou jisté skutečnosti osobní spotřeby.

Daně spotřební dají se rozmanitě dělití dle předmětů, dle původu jejich dle potřeb, jimž slouží, dle momentů, ve kterém daň se ukládá, konečně dle

spisobu, jakým se daň vybírá.

1. Hospodářské statky, jejichž konzumce se uložení daně spotřební podnikatelská, mohou být buď:

a) statky hmotné a tyto opět buď

α) statky sloužící trvalému užívání (jmění upotřebovací, užitné), na př. park, kočár (daně ze jmění upotřebovacího - Gebrauchssteuer); anebo

β) předměty, jejichž substance jediným aktem spotřebním se ruší, (statky spotřební v užším smyslu), na př. nápoj, maso, tabák (daně spotřební v užším smyslu slova - Verbrauchssteuer);

γ) služby osobní či výkonů, na př. daň ze služebnictva.

Daně ad a. α), jak ad β) uvedené vybírají se nej-
hustěji přímo u konsumenta, jsou tedy daně spotřební
přímo vybírané (direct erhobene Aufwandssteuer). Daně ad
α. β.) uvedené vybírají se většinou nepřímou, totiž u vy-
kavatele neb obchodníka, jenž - jak se očekává - na kon-
sumenta je přesune (daně spotřební nepřímou vybírané
- indirect erhobene Consumptionsst.). Tyto poslední uvede-
né tvoří však nejdůležitější, tj. nejvýznamnější skupinu
daní spotřebních.

2. Předmětem daně spotřební může být buď

spotřeba výrobku zahranicního nebo spotřeba výrobku domácího.
 V tomto případě mluví se všeobecně o akcisech (v širším
 smyslu, ne tedy pouze ve smyslu akcise u bran vybíraného), ve
 druhém jest formou vybírání daně clo a to tzv. finanční
clo (a contr. také řeč. - národohospodářského).

3. Složitosti mohou předměty daní spotřební podro-
 bení buď potřebě hmotné (byt, šat, pokrm, nápoj, svítivo,
 topivo) nebo potřebě duševní (noviny, kalendář, karty, billard).

Tato potřeba může býti buď absolutně nutná (sůl,
 obilí, petrolej) neb jin relativně nutná, tj. dle poměrů, obyčejů
 a názorů, tedy dle obvyklé míry života jisté vrstvy nebo
 doby se nutnou uznává (káva, pivo a pod.) nebo ryze
přepychová. Vše i při předmětech o sobě nutných (zvláště
 relativně nutných) může se jeviti ve kvantitě nad nutnou
 míru konsumované moment přepychový a zejména bu-
 áč s rozdílností kvality při konsumpci předmětů o
 sobě třeba relativně nutných moment přepychový více
 méně v popředí stoupat. Při ukládání daní může
 se k tomu momentu hleděti tím, že se sazby daní
 dle míry kvality (jakosti) odstupňují (Srov. na
 př. daň z tabáku).

Rozhodnutí, zda předmět nějaký uvanati sluší

za absolutně nebo jen za relativně nutný (což jist velice dů-
ležitě pro posouzení té které daně), bude se někdy zakláda-
ti na momentech přirozených, na př. klimatických (rozdíl
mezi nutností masité stravy ve chladných a horkých pásmech!)

4. Z rozdílu daní přímo a nepřimo vyvázaných
vyvinují se zároveň jako formy podobě řečených rozdily
daně produkční, cirkulační atd. (viz. níže).

5. Sazba daně může býti buď hodnotná, tj. v pro-
centech hodnoty předmětu stanovená nebo specifická
(váhová, kusová atd.), tj. určitým obnosem na jednotku
váhy tělesního obsahu nebo na jeden kus ustanovená.
Rozdíl ten vystupuje hlavně při clech (viz. níže), u ostatních
forem daní spotřebních zpravidla bývá (vyjímajíc daň z
bytu) sazba specifická.

§3. Kritika daní spotřebních.

Velmi řízné jsou úsudky o vhodnosti a oprávněnosti
daní spotřebních. V nauce již ráhy objevily se spory o
jejich přednostech a vadách. Tak již na rozhraní 17. a
18. věku v Německu (spot. akciový) a v 1. pol. 18. stol.
v Anglii.

Zásadní odpor proti daním spotřebním vyvinuje se u fyziokratů, kteří nepřímou zvali každou daň, jež nebyla uložena na čistý důchod pozemkový, což s jejíž teorií národohospodářskou souvisí; každou daň nepřímou zásadně zamítali.

Spor o daně přímé a nepřímé nepřestal ani v literatuře pozdější. Vnauce moderní přispěly nemálo k zesílení odporu proti daním spotřebním veliké vady při existujících daních spotřebních, zvláště při daních spotřebních uložených na předměty nutné konsumpce. Charakteristickým je zvláště odpor mnohých socialistů, zejména Lassallův proti spotřebním daním, ježto právě je hlavně třída nemajetná nesou a tím fakticky největší částí břemen veřejných služeb jsou.

Přiloží-li se měřítko obecných základních principů o daních hlavně pod dojmem existujících soustav daňových a bez současného zřetele k daním obchodovým, vzejdou vskutku značné pochybnosti o daních spotřebních.

1. Daně spotřební poskytují sílu s rostoucí populací a s přibývajícím blahobytem hojnější výběrky, a síly vyrovnávají se tak živé zápasu zájmů společných,

jež propukávají při každém namyšleném zvýšení nebo novozavedení přímých daní. Za to naopak klerává vý-
těšek jejich v dobách nepřímých. Avšak neovládají
právě dostatečnou elasticitou, když se objevuje potřeba
zvýšených příjmů; zvýšená sazba daně spotřební může
totiž působiti aspoň na čas úbytek konsumpce a řádoucí
vyšší příjem a daně se nedostaví rovna, když jest ho po-
třebi.

2. Je řádou obecnosti zdá se býti v meshodě skuteč-
nost, že jednotlivec daní užití může tím, že se zdrží kon-
sumpce. Položí-li se však daň na předměty absolutně nut-
né (chléb, sůl), pak působí velmi nestejnoměrně; zkracu-
je nutnou výživu přetěžuje taková daň vestry chudé,
tak účinkuje po případě ve smyslu opačně progresivněm.
Osoby nefyzické (společnosti a t. d.) ujdou daním spotřeb-
ním vůbec.

3. Čím vhodněji uloženy jsou daně přímé (pod-
mínka, která ač se dá splniti jen s dokonalostí rela-
tivní), tím více přispívají se skutečnému stavu
(velikosti) důchodů těch kterých jednotlivců, kdežto se z
povahy konsumpce jednotlivcovy na velikost důchodů je-
ho bezpečně souditi nedá a to ani dle kvality konsumpce

('lohatý lakomec') ani dle mnohosti její (hlava čtne' rodiny - bezčeneš), což opět proti zásadě stejnoměrnosti čelí.

4. Vátná část těchto daní z příčin z povahy jejich ply-
noucích nemůže se vybíratí bezprostředně od toho, kdo dle
smyslu zákonodárceva vskutku ji má nésti; zákonodárce
musí se spoléhati na přesunutí, jehož plný odpor není
vždy vždy zabezpečen.

5. Daně přímé vyžadují větších obětí jen v tom mo-
mentu, kdy se provádějí neb zavedené opravují (katastrofy
atd.), daně spotřební v největší a nejdůležitější skupině
(nepřímě vybírané, na př. cukerní, pivo, vinná, tabáko-
vá - cla!) vyžadují neustálé nákladné kontroly; při
tom jsou jisté vexace (týraní) vyrobitelů a obchodníků
více méně nezbytné, někdy se i vývoji techniky překážejí,
po případě se jistým způsobem techniky nadlehčují, jiné
se zkracují a to týká se nejčastěji menších podniků. (Srov.
níže na př. o uložení daně dle prostorosti jistých aparátů ne-
bo dle množství suroviny, na př. u daně z cukrov. piva liku atc.).

Na takovýchto argumentech, které u rozdílných dru-
hů těchto daní platí měrou nestejnou, zakládal se odpor
proti daním spotřebním, v dřívější literatuře zhrsta se
objevující.

Naproti tomu napříti velké historické faktum, že daně spotřební a to zvláště tzv. nepřímá vybirané přese všechny námitkyávají rozsahem stále rostoucím a těží se rozhodně oblíbě u praktických finančníků, ba i jisté relativní popularitě u poplatnictva. To se skládá, pokud se pro řečených týče, na tom, že výnos daní těchto ve všech státech s blahobytem stoupajícím bezděky stoupá za rostoucí konsumce, kdežto zkušenost učí, že bývá rozmnožení nebo zvýšení daní přímých spojené s překážkami, s odporem tříd, jimž zvýšení břemene nastává atd.

Pokud jde o poplatníky, skládá se relativní oblíbenost daně spotřební na tom, že - ač náklad se správou jejich spojený je značný, - netlačí se tak na povrch záhadné otázky, o rozdělení daně na poměrné osoby jako u daní přímých. Poplatník pak, jakmile dan (nepřímá vybiraná) zobecněla a s poměry rostla, nerozumnává již, jaká část z ceny předmětu jím konsumovaného připadá na dan (pivo, tabák), nese ji po částkách zcela malých, a platí dan vlastní vždy jen tehdy, když je solventním a tou měrou, jako solventním jest, kdežto při daní přímé musí v určitý termín s určitým obnosem se dostavit.

Odpor velikej massy obyvatelstva neb jistých tříd společenských nebo parlamentů bývá tudíž proti novým přímým daním a pravidla tužší a živější nežli proti daním spotřebním. (ba vůbec nepřímým) a tedy i momenty politické namnoze v našem století podporovaly i podporují rozvoj daní spotřebních.

Čižto právě uvedené momenty nejhoue proti vadám dříve uvedeným dosti podstatny, nebyly by aspoň pro nauku rozhodny.

Ovšak i úvahy výše ad 1.-5. zčásti mají na zřeteli je-
nom nedostatky platných soustav (na př. námitka sub 2.),
zčásti vycházejí z předpokládání, že důchod jest měřit-
kem spůsobnosti daňově vyhradným (srov. úvahu ad 3.).

Kritika ta pochází z doby, kdy blížší spojitost daní spotřebních a daní obchodových nebyla dostatečně poznána.

Neepochybně jest, že by systém daní nepřímých houe na spotřebních daních založený byl jednostranný a vadný. Ovšak právě v systému daní, tedy v souboru daní všech, mají daně spotřební svou zvláštní, jiným spůsobem nenahraditelnou funkci, která ji činí nezbytným doplňkem daní přímých v každém systému daní. Tato funkce jest dvoji:

1. Tržní v jistých měřích surrogátem (náhradou) daní přímých a to v těchto případech:

a) Přes všechny vady daní spotřebních nelze v nyníjší době bez daní spotřebních se obejítí a to hlavně hledie na vestry obywatelské s důchody nižšími, vestry to nejčetnější počtem. V těchto vestrách jest více důchod jednotlivce osobě nepatrný, ale veškerost důchodů jejich činí tak velikou kvótu důchodu národního, že nelze ji daně vůbec sprostítí, daně přímou však, jak zkušenost ukázala, vhodným způsobem nelze na ně uvaliti. (Srov. výše o osobní daní výdělkové str. 292.). Kdyby pak vestry dotčené zcela byly daně sprostěny, vedlo by to k výstřednímu a stavale nesnesitelnému přetížení počtem skrovné třídy zámožnějších. Majili tedy vestry ony býti daní podrobeny, lze to provésti ještě nejvhodněji daní spotřební, kterjžto způsob i pro poplatníky bude méně citelný, neboť daně nikdy nestihne jednotlivce, když mu placení jest nespůsobilý (což u daní přímých stane se snadno), stáhne ho po částkách malých, rozdělují se tedy na přemnohé časové termíny a usnadňují mu solvenci, i jest tedy celkem způsobem daně jemu nejvhodnějším;

β, Tržnice v tuzemí se zdražují a daní přímé

nepřístupný pouze daní spotřební může být stážen.

2. Jsou zároveň - předpokládali se náležitý způsob rozdělení - korektivem jistých nedokonalostí kalozních v povaze daní přímých sebe pečlivěji uložených.

Skutečnou spůsobitost k daním stát může jenom v jistých mezích vyšetřiti, jen totiž s větší menší dokonalostí skutečnou velikost důchodu (výnosu, jmění výnos skytajícího) v penězích vyjádřenou. Však při stejné velikém jmění neb důchodu dvou osob může jejich skutečná, individuální spůsobitost daňová býti velmi různá a nesly by daň stejnou kvotou oběma uloženou konečně přece jako břemeno nestejněměrné (různý stav rodinný, rozdílnost průměrné doby životní v rozličných živnostech a tedy i potřeba větších pravicí pojistných u těch, kde jest doba ta kratší; větší potřebný obnos k udržení síly pracovní při výkonech síly rychle nebo značně absorbujících a m. j.). Do těchto detailů stát nikdy proniknouti nemůže, sebe umělejší ujasněním daní přímých postihnouti jich nedovede.

Právě daně tedy nepřiblíží k individuální spůsobitosti daňové, jaká se objevuje i při důchodech neb pravicích peněžních obnosem stejných.

Známkou skutečné, individuální, konkrétní spisovatelství daňové bude však rozpravidla způsob, jakým se důchoda nebo jmění utváří. Těchliže k tomuto momentu odvodňuje Schäffle (*Grundlage der Steuerpolitik 1880.*) nutnost nepřímých daní (tedy daní spotřebních i daní obchodových) a jejich individualisující působnosti. Tím rozumí spisovatelství jejich, - ač li předměty jejich podle toho dobře jsou vybrány (to jest *ade conditio, sine qua non*), - rozdělení břemě daně dle individuální, skutečné, konkrétní spisovatelství daňové každého jednotlivce, kteréžto rozdělení subjektů daně samy (nikoli stát) tím provádějí, se buď vydatnější konsumpci předmětů daní spotřební potřebných větší břemě daně si uloží, když jejich spisovatelství daňová jest větší, nadprůměrná a naopak zdržice se jistých konsumpcí, břemě si usnadní, jestli jejich spisovatelství podprůměrná. Takto rozdělí se teprve břemě daní stýnoměrně dle spisovatelství skutečné - a to nazývá Schäffle „vlastní regulací břemene daňového“ (*Selbstregulierung der Steuerlast*) - samočinně subjektem daní samým.

Mohlo by se právě hledie na řečenou vlastní regulaci k tomu poukázati, se placení či neplacení

daně dáno jest tedy v libovůli každého jednotlivce, v jehož moci jest konsumovati či nekonsumovati předměty dani podrobené. Avšak tuto námitku lze aspoň oslabiti poukázáním ke zkušenosti, že snaha po pozitivních životních a velkých výskytech konzumpce bývají příliš mocny, aby od jistých konsumpcí odvrátiti daly. Všechno ostatně, když někdo neuzije důvodů svých ke konsumpcím dani spotřební podrobeným, vyběží kapitalizuje, stihne se nebo při jistém přiměřeném upravení aspoň se stihneuti míře větší stupeň jeho daňové spůsobivosti normativními formami dani obchodových, zejména účinky kapitalisace té se stávají zjevnými při rozličných vydělných jednáních (koupích nemovitosti neb akcií, půjčkách atd.) neb v příležitosti nájmu dědičného. Zele vyvrátiti námitka ta se ovšem nedá, neboť právě se konsumpcí ovládnána jest určitými výskyty a nároky v rozličných místech panujícími, právě proto nebude míra daně, kterou jednatel svým konsumpcemi na se bere, ve všech případech v rovnováze s konkrétní jeho spůsobivostí k daním.

Rozhodný zůstanou tedy v první řadě pro podání cen spotřebních:

a) momenty posléz ud 1. uvedení (str. 346. - daň spotřební jako surrogát daní přímé); (srov. o tom hlavně Wagner: „Finanzwissenschaft“);

b) okolnost, že při nejnějsích systémech daní přímých a vůbec při jisté nezbytné nedokonalosti daní přímých bez daní spotřebních nelze se obejít.

Účinek pak ad 2. uvedený (str. 347.) - individualizování břemen vlastní regulací poplatnictva - s tím větší celkovou přibližností se dostaví, čím vhodněji budou předměty daní spotřebních vybrány. Aby pak účinku toho nadíti se lze bylo, potřebí jest:

1. za předmět daní vybrati takové statky, které sic nejsou nezbytny, ale rozsáhlou měrou se konsumují; nikdy předměty absolutně nutné potřeby, neboť působí daň na ně uložena velmi nestejně, zkracuje nutnou výživu a činí vlastní regulaci ve smyslu právě uvedeném nemožnou.

2. Nesluší vybrati ty předměty jednostranně, nýbrž tak, aby každý hlavní směr konsumce jin relationě nutných byl daní stížen, tedy ne pouze nápoje nebo pouze jistá dřáždidla (tabák). Pokud pak v jistém měru se objevují rozličné předměty více

méně navrážem při konsumpci se vylučující. (pivo, víno, kořalka, čaj, káva), všechny musí stíženy být dani dle míry spůsobivosti daňové dokumentované konsumpcí každého jednotlivého z nich.

3. Trépsychové konsumpci svědčící o vlastní spůsobivosti daňové budíž vlastní dani podrobeny a pokud existují podstatné rozdíly ve kvalitě předmětů spotřebním daním podrobených, budíž k nim podle možnosti přihlíženo náležitě odstupňovanou sázbou (sázbou kvalitní; srovn. ceny doutníků při monopolu tabákovém).

Přihlíží li se k tomu, že ani nejlépe upravená daní důchodová nepostihne rozdíly individuální spůsobivosti daňové, kdežto vhodně upravené daně nepřímé, zejména pak spotřební, mají individualizující působnost, sluší doznati, že požadavek jedině progresivní daně důchodové a úplného zrušení daní spotřebních jest ne-spravedlivý ano zrovna antisociální.

§ 4. Technika vybírání daní spotřebních.

Pro stránce technické daně spotřební vykorují rozdíly neméně značné nežli daně přímé; přinášejí je s

síbou již sama rozdílnost potřeb, kterým zdaněné předměty slouží (hmotné, duševní), rozdílnost původu statků zdaněných (doma vyrobené - z ciziny přivážené), větší neb menší místní soustředěnost konsumentů (v uzavřeném místě - na venkově), konečně pak povaha a způsob potřeby samé. Kdežto z rozdílu prve řečených vyplývá množství technických podrobností, rozdílnost ve způsobu a povaze spotřeby stává se momentem přímo základním.

Přes tu totiž o rozdílu trvalého upotřebování neboli užívání (usus, Gebrauch) od spotřebly předmět svůj substanciálně strávníci, tedy spotřeby v užším smyslu neboli užití (consumptio - Verbrauch). Úkol techniky finanční bývá v prvním případě již proto snazší, že předmět zdaněný má být se ve stálém držení určité osoby, tak že zjištění jeho jest poměrně snadným a správa finanční může tedy přímo držitele zdaněného předmětu se uchopiti. Proto již z povahy věci tu vyplývá, že ukládá a vybírá se daň z pravidla uživatelé samému, tedy přímo.

Převýjimečný ovšem způsob tento přece není a
 je to to t. d. i. i. v oboru spotřebních daní

prováděti jako soustavní dělitko rozdíl přímého a nepřímého vybírání, jak se to zhrsta ve spisech děje. Tak na př. byla již zmínka, že daň z bytu, nejdůležitější ^{z daní} na spotřebu té kategorie, může se vybírat přímo (u užívatele bytu) nebo nepřímo (u pronajímatele), daň z kulturních parků, pokud se týče kulturníků v místnostech hostinských, jest rozhodně nepřímo vybíranou.

Velké veliké skupině těch předmětů, jejichž spotřeba závisí v sušití a děje se nesčetnými akty konzumpčními, stává se bezprostřední uchopení konsumenta naprosto nemožným a z povahy věci plyne tedy metoda zdanění nepřímého. Jenom když nahodile sám platitel daně takové (cukrovarník, sládek) předmět zdaněný neb část jeho spotřebuje, daň ta nabývá povahy přímo vybírané daně. Musí tedy při předmětech těchto daň dopřádnouti na předmět svůj, nežli dojde k jeho spotřebě. Ale právě proto úlohy finanční techniky stávají se hledíc k těmto předmětem těššími, i sluší tu uvésti zejm. toto:

1. Z povahy daně spotřební nepřímé vybírané plyne, že má býti přesunuta; to však se odává tím snáze a silněji, čím bezprostředněji před přechodem na konsumenta daň se vybírá, neboť kolik přechodů z ruky

do ruky, nežli dojde na konsumenta, tolikrát jest nutno přesunuti a tudíž i tím více nebezpečí, že se měrou zádanci nezdaří - po případě i snáze správná míra se při tom překročí (uvalí se na konsumenta pod záminkou přesunuti více). Toto posléz uvedené nebezpečí ostatně nastává i tehda, když sazba daně se vyměří tak, že při prodeji v malém vypadne na daň jenom nějaký zlomek nejníže mince drobné (krejcaru). Zaokrouhluje se cena nejbliže vyšším obnosem.

2. Daň měla by ostatně stihnouti svůj předmět, jen když už jest jisto, že vskutku bude věnován té spotřebě, která dle úmyslu zákonodárcova daní má býti sražena.

3. Avšak požadavku pod č. 1. vyslovenému vadí zhrsta skutečnost, že nebož v tím větším počtu rukou (obchodníkú atd.) bývá roztrúšeno, čím bliže se nalézá spotřebovateli; právě proto doporučuji se z důvodu ekonomické úpravy techniky finanční politiky moment k uložení daně, dokud jsou předměty jí podrobené ve velkém množství pohromadě, zejména pokud jsou soustředěny v místnosti uzavřené, neboť jen tak se usnadní dohled a povinné předměty nesnadno dani uniknou.

Proto velika převaha spotřebních daní nepřímo vybíraných (vyjma clo) připojuje se ke nějakému aktu výrobnímu.

4. Podle toho v jakém stavu hospodářského procesu daň předvíte svůj stihá, rozrůznávají se případy tyto:

I. Ze předmětů z ciziny přes hranice přivezených vybírá se daň spotřební v podobě cla (finančního), o čemž bude dále zvlášť řeč.

II. Ze předmětů doma vyrobených vybírá se buď:

a) v. formě tzv. finančního monopolu (Finanční monopol), tj. stát vyhradí si buď celou produkci neb jistou její část (na př. fabrikaci ze surových tabákových listů, jejich pěstování soukromníkům nezapovídá); aneb jenom obchod; po případě i všechnu produkci i obchod. Když pak produkty monopolu přivádí v obchod, přivazí daň k ceně jejich. Výhodou monopolu bývají jednak větší výstřiky, jak ukázaly zkušenosti s tabákovým monopolem a contra. pouhé tzv. tabákové daně, jednak i ta okolnost, že lze dokonale přihlížeti k rozdílné jistotě při ukládání daně, tj. při vyměřování ceny výrobků monopolních. Ze stanoviska finančněpolitického monopol je tudíž znamenitou formou vybírání daně; po stránce technické i po stránce stejno-

mírnosti rozdělení jest velice úspěšnou. Daň vybírá se až před samou spotřebou.

Pro státnice ekonomické však objevují se obtíže monopolu hlavně jen, když jde o přechod k němu, když tedy potřebí býva odškodnění dosavadních privátních producentů neb obchodníků. (Přetivě vyšetření čísel náhrady při podledním, neprovedením pokusu zavést v německé říši tabákový monopol.

Avšak závažné jsou proti monopolu již námítky obecně politické a ještě vážnější sociálně-politické. Obecně politické závažy jeví se v soustředění veliké moci v rukou správy státní naproti četným skupinám lidí při monopolu zaměstnaným (vliv na volby atd.).

Sociálně-politické nebezpečí pro dobu nynější jest i v tom, že čím více monopolů, tím více ve velikých skupinách lidí oslabují se pohyblivé hospodářské samocinnosti, zejména pak, že stát tím sám stále více přechází na půdu řízení podobných těm, jež socialismus má pro celé řízení výrobní na mysli. V naší době kextoho soustředěním pošty, telegrafu i četných železnic mnoho v tom směru se stalo. Avšak toto soustředění bylo spůsobeno v důvodu politiky národohospodářské i nesluší je z

pouhých důvodů finančně politických ještě více rozšiřovati.

b) aneb vybírá se daň při nějaké fázi výroby neb oběhu, jež ponechány jsou volnému soukromohospodářskému podnikání. Tu pak možná jsou stadia velmi rozmanitá, ve kterých daň lze ukládati:

a) Daň ukládá se na předmět již podrobený, pokud se nalézá ve stadiu výroby (daň výrobní - Production A.) a to buď:

αα) pokud se nalézá ve stadiu suroviny (daň surovinová - Rohstoffst.), tak se buď vskubem surovina ku zpracování ustanovená dle množství a dle jakosti zjisti (na př. váha buráku před fabrikací) nebo se jiské objektivní znaky vyšetří, ze kterých lze souditi o množství suroviny i produktu, který se z ní dá docílit, tedy na př. daň vzměří se dle prostornosti jistých ke zpracování sloužících nádob a apparátů a dle doby, po kterou nádoby tyto jsou v činnosti (po případě kolikrát se naplnily atd.). Předpokládá se totiž na základě znalcké zkušenosti, že se pomocí těchto apparátů za určitou dobu, po kterou v činnosti zůstanou, tolik a tolik produktu vytěží. Vobém případě vzejde výhoda pro ty vyrabitele, kteří majíce dokonalejší

přístroje, ze množství surovinými dani podrobeného více vy-
těžiti mohou a dovedou, nežli jiní mající na př. přístroje
chabnější, méně účinné. — Všeobecně však bude se v tomto
spisovku daně vždy zakládati popud, aby se hledělo vytěži-
ti více, nežli zákonodárci předpokládá, když dan ukládá,
což může mít v zájmu sice i technické pokroky (tak na
př. se vysvětlují mnohé technické pokroky v cukrovarnictví
za platnosti daní surovinových.), avšak i zároveň pokroky
technické třeba jen jednostranné, směřující totiž pouze k ú-
sporě daně, nežliž se ani měření surovin.

ββ nebo, když se předmět už nalézá v podobě
fabrikátu (daní tovarová, fabrikátová, Fabricatsteuer; též
daní produktová, Productst.). Dan ukládá se dle množ-
ství vskutku vyrobeného a po případě i dle kvality. V
zájmu sluší vždy dáti přednost daní fabrikátové, ježto
pak nejšpravedlivěji se vyměřiti může a také blíže v
zájmu konsumenta na předmět svůj dopadne, zvláště když
zájmem dovozem ve skladištích veřejných potřeba
zaplacení daně se odročí. Avšak nebude množství, a
jakost výrobku spůsobem nějakým správně kontrolovati,
stává se pak snadno správa daně příliš nákladnou ná-
sledkem nutnosti příliš obsáhlé kontroly (na př. ohrazení

cukrování při dani z fabrikátn; v každém zvláštní finanční úřadě, zvláštnosti upravení stavby). Proto zůstává omezena na výrobky, jejichž výroba se soustřeďuje v nepříliš četném počtu větších závodů.

β) Daň ukládá se téžve, když předmět se nalézá v oběhu (daň oběhová, cirkulační, Circulationsst.). Tu pak opět jsou možny případy normalité:

αα. Tax. akcis branový (Thorakcis). Vytvářel se hlavně ve městech uzavřených a jest s ním spojena vždy jistá nerovnováha oproti místním, kde tento spisob možným není. V Předlitavsku mají akcis u bran pouze tato města: Vídeň, Praha, Brno, Štýrský Hradec, Lublaň, Terst, Krakov, Lvov. Mnohá daň acci, její vybirání mimo města uzavřená spojena jest s velikými obtížemi, jako na př. daň z meliva nebo masa, touto cestou nejsnáze se vybirá.

ββ. Vybirá se u obchodníka, buď se v skutku zjistí a stále kontrolují zásoby jeho (na př. zásoby piva, vína při tzv. pivním neboli koráličním krejcaru, který jako obecní daň spotřební se u nás stále kurtěji objevuje), nebo se se mu uloží daň v podobě platu za licenci ku prodeji (na př. rakouská státní daň z nálevu korálky - Schankst.). —

Který ze všech těchto rozmanitých způsobů bude in concreto nejvýhodnějším, někdy závisí na povaze předmětu, někdy též na zvláštnostech techniky, jejichž změny způsobují, že se změnit musí i modus ukládání daně. (objevilo se na př. při dani cukerní).

5. Aby se uspořila neustálá nákladná kontrola, jakž některé způsoby daně vyhledávají, užívá se někdy metody tzv. zjednaní (Abfindung), tj. smluvy, na základě které na místo daně, jež by se týmě závodem se více jednotlivých případech platiti měla, smluví se určitá, pevná suma ročně. Předpokládá-li se, že se ta suma vyměřila na základě všech okolností bedlivě vyšetřených, stát netroude mítí ztráty oproti vybírání podrobněmu, o to, co mu v nadprůměrných případech přece ujde, zmenší se jen hrubý, nikoliv čistý výnos daně, neboť se ušetří nákladů na kontrolu.

Nicméně dráždí i tento způsob ku větrů výrobě nebo větrnému prodeji nežli se při vyšetření předpokládá to, a způsobí pak tato metoda podobně, jak uvedeno výše o metodě dani surovinové.

6. Repartice a kontingentování jsou možný, ačli není osob daní platících příliš mnoho. Uloží se

totiž jim všem (na př. producentům jistého odvětví), že jistý obnos daně v celku musí dojít. Stejnědeli celý, repartuje se ostatek dle jistého napřed ustanoveného měřítka mezi ně všechny. Může ^{to} mít v oboru daní spotřebních jen někdy smysl, když z nějaké příčiny ne-
snadno jest jinou cestou vskutku předměty příslušné spotřeby náležitě postihnouti. (Rakouská daň cukerní před r. 1888. následkem tajné prémie vývozní, obsažené v restituční sazbě pro vývoz cukru nevynásela již b. z-
málu nic a musila býti netto, jež státu má zůstat, kontingentována).

Již speciální pronájem daně (pronájem vybírání daně na vlastní účet nájemců) jest možný, a pravidlo
arci jen v jistém lokálním okruhu. (Pronájem akcisu
u bran; daně porážkové nebo lokálních daní z nápo-
jů - tzv. pivního, vinného, kořalečnického kvejaru - na
venkově).

Jest konečně při jistých způsobech spotřeby možná
i v oboru daní spotřebních forma kolková, jež má pak
všecky výhody této formy, arci i její nebezpečí.

7. Velikozí daň má stihnouti jen konsumenta v
zemí, tedy jest spravedlivo, aby při vývozu zboží, z ně-

hož daň spotřební se zaplatila doma, daň tato se vrátí-
 la (restituce daně - Steuerrestitution); totéž platí o clu
 zaplaceném, když zboží, z něhož zaplaceno, opět se vy-
 vede. Při jistých methodách daně, kde více předmětů
 se vyrobí, nežli zákonodárce daň ukládaje předpoklá-
 dá (nov. případy daně surovinové dle množství suro-
 viny nebo dle výkonosti jistých přístrojů vybírané), na-
 bude pak taková restituovaná daň snadno spolu povahy
 exportní prémie, když se vrátí daň v té míře za 1 m. ct.
 výrobku, jaká se při stanovení daně surovinové předpo-
 kládala, kdežto se fakticky více vyrobí a tedy také za-
 každý m. ct. méně platí. Stát vrátí více, než obdržel
 (tajná prémie na rozdíl od zjevné).

§ 5. O clech zvláště.

Clu, tj. cla pohraničná (Grenzzölle) jsou veřej-
 né dávky, jež vybírá stát ode zboží přes hranice jdoucí-
 ceho. Dle účelu jsou hlavně tzv. národohospodářská
 (toho spůsobu jsou nyní zejména cla ochranná na přívoz
 výrobků cizích) anebo cla finanční. Dle směru, ve
 kterém celné zboží přes hranice přechází, cla jsou buď

přivozními (dovozními - Einfuhrzölle) aneb vývozními (cla vývozní - Ausfuhrzölle).

V mnohých celních soustavách evropských vymizela však už kromě skrovných zbytků cla vývozní, která bývala kdysi důležitou částí celních tarifů, bytž ukládána zejména z důvodů tzv. politických merkantilistické (novn. 'Národohosp. politikou'). Docela pak odstraněna jsou nyní cla přivozní, která nedají se hájiti ani jako domnělé poplatky za ochranu poskytovanou cizímu zboží na přivozu (není tu speciálních výkonů státních orgánů), nad to mohou býti škodna odvrácující transport od domácích dráh dopravních. Bývají tedy jediné cla na přivoz, která jsou buď ochranná (Schutzzölle), kterých účelem jest zdražiti jisté cizí výrobky potud, aby s nimi na trhu domácím mohly konkurovati výrobky domácí, následkem konkrétních poměrů dráže nežli cizí vyroběné; nebo jsou cla finanční (Finanzzölle), která jsou daně spotřební, již se od ostatních daní spotřebních rozlišují toliko formou, jakou se vy-
bírají.

V celních soustavách států s ochrannou soustavou (skoro všechny kontinentální, mnohé mimo-evropské)

obsazena jsou i cla finanční i cla ochranná; státové se svobodným obchodem zahraničným mají toliko cla finanční (Anglie).

Předmětem vědy finanční jsou toliko cla finanční, avšak i každé ochranné clo potud může působiti jako finanční, pokud právě jisté výrobky chráněného odvětví z ciziny se přece dováží a tedy státu příjem z nich vzejde. S druhé strany zase každé finanční clo musí míti zároveň jistý ráz ochranný, pokud dopadá na takové druhy zboží cizího, jež také doma se vyrábějí nebo vyráběti mohou. Ono musí totiž vždy býti tak vyměřeno, aby nebyl cizí výrobek podroben menší dani nežli výrobek vyrobený v zemi.

Při volbě předmětů i vyměření výšky (sazby) finančního cla rozhodují zásady o daních, při volbě předmětů cla ochranného rozhodují národohospodářské úvahy o poměrech toho kterého odvětví domácí výroby a výška jejich musí se stanoviti na základě znaleckého vyšetření podmínek výroby, nákladů a cen výrobků domácích a těch druhů výrobků zahraničných. Finanční clo správně uložené vynesce nejvyšší příjem dle zásad finančních úřadů, ochranné tím méně vynesce, čím

více přívoz cizích výrobkův, obmezí.

Předměty, na které se ukládají finanční cla, jsou dvojího druhu :

a) takové, které zároveň i v zemi samé se vyrobějí a zde při výrobě nebo ve vnitřním obchodě dani spotřební jsou podrobeny. Tedy na př. líh, pivo, cukr atd.

Výška cla musí se tu, jak řečeno, vyměřiti tak, aby daň na cizí výrobek padající neobnášela méně nežli daň na domácí výrobek uložená; vyměří-li se výše, clo působí jako zabraňující. Z podobných úvah zároveň již vyplývá, že spoji-li se dvě samostatná celní území v jedno, musí se dohodnouti o stejných základech pro ukládání daní spotřebních (Rakousko-Uhersko); není-li dohodnutí takového, musí se z výrobkův dani spotřební podrobených při přechodu ze státu, kde jest daň větší, zvláštní vyrovnávací dávky požadovati, aby se prodejní ceny jejich vyrovnaly.

b) Takové předměty, kterých doma ani vyroběti nelze, které však svou povahou a svým významem pro konsumpci jsou vhodným předmětem daně spotřební, jako káva, čaj, koření atd.

Všechno, co platí o vhodnosti předmětů, výšce daně,

odstupňování sazeb podle jakosti atd. u daní spotřebních, platí také o dlech finančních.

O formálním upravení celnictví vůbec uvéstí sluší toto:

1. Celní území, tj. území hranicemi celními omezené může zahrnouti jednotlivý stát neb říši i více států neb říší. Při sloučení více samostatných států neb říší mluví se o celních uniích čili jednotách (Zollunion, Zollverein). Z dřívější doby nejpamětelnější jest celní jednotá německá. — Z obvodu celního mohou býti určita místa vyloučena (celní výluky, Zollauschlüsse, jako svobodné přístavy, celí ostrovy atd.), což dělá se druhdy hlavně za účelem oživení přívoxního obchodu (srov. Národohosp. politiku).

2. Celním řádem (Zollordnung) stanoví se zpravidla jednání při vykonání celních úřadův a jejich zřízení, jakož též o chování se stran při vyčlenění (Vergütung).

3. Tarif celní (Zolltarif) pak jest seznam všech předmětů clo podrobených. Tento může býti buď systematický dle jednotlivých hlavních kategorií zboží čili tříd, do kterých pak jednotlivé předměty se řadí, neb alfabetický. Lepší, protože logičtější a přehlednější,

ještě systematický, který doplně doplniti ještě abecedním ukazovatelem. Můžeť pak býti buď tarif autonomní, tj. jednostranně a původně zákonem domácí země ustanovený s výhradným závězem na domácí výrobu a daňové poměry (rakouský název „všeobecný“) nebo smlouvený (Vertragstarif), vzniklý na základě úmluvy mezinárodní mezi různými státy a celními územími. Úmluvy takové týkají se ovšem hlavně tzv. cel ochranných, avšak částo i některých finančních a mají za účel usnadniti si vzájemnými ústupky vývoz resp. přívaz určitých výrobků. Autonomní tarif zůstává pak základem naproti vývozu v těch státech, s nimiž žádné úmluvy nejsou a vůbec naproti takovým výrobkům, a nichž úmluvy neúčinněny.

4. Sazba cla může býti vyjádřena buď v procentech ceny zboží od nasílatele deklarované (clo ad valorem neboli clo hodnotné. Werthzoll) aneb určitým číslem dle váhy, objemu, kusu, tedy 36 zl. nebo kor. za 100 kg, za 1 kus, za 1 hektol. (clo specifické, kusové, váhové, spezifischer Zoll, Stück - Gewichtszoll). Clo hodnotné sice nepříměji vyjadřuje poměr daně ke zboží předmětu, avšak svědčí o nesprávném deklarování,

kteří nebezpečí má za následek větší obsírnost při celní revisi následek a není proti němu dle zkušenosti dostatečnou ochranou, povolili se zákonem právo předkupní za cenu deklarovanou, (po případě s jistou přírůstkou) zřízencům celním na předměty, o kterých se domnívají, že cena jejich deklarována byla příliš nízko.

Clo specifické vyžaduje, aby se při předmětech vykazujících podstatné rozdíly v jakosti ustanovilo i více (ne příliš mnoho) sazeb dle stupňů jakosti, což zase předpokládá (k vůli posouzení těch rozdílů ze strany obecnstva a celních orgánů) podrobná ustanovení určitými objektivními znaky o tom, které látky, na př. bavlněné, považovati sluší za hrubé, jemné atd.

5. Zařízení celnické musí zabezpečiti především, aby žádné zboží dlu podrobené jemu neuniklo. K tomu cíli dovoluje se transport přes hranice jedině po určitých cestách (celní cesty, Zollstrassen), při kterých zřízeny jsou celnice (Zollämter), které podle rozsahu a důležitosti výkonů jim přikázaných dělí se na hlavní (Hauptzollämter) a vedlejší (Neben Zollämter). Celý pohraničný pruh stráží se příslušnou stráží, aby se namerilo podloudnictví (Schmuggel.)

Zboží provázené deklarací zasilatele nebo dopravce o druhu, váze, počtu kusův atd. musí se u celnice podrobiti úřední revizi, načež clo se vypočte a vyběře.

6. Těliko jest zásadou, aby se daně spotřební vybírala jak nejlépe před skutečnou konsumpcí, tedy zavedena jsou jistá zařízení tomu účelu sloužící. Místo celnic pohraničních revidují zboží a vyměřují a také vybírají clo jisté celní úřady uvnitř země, ku kterým se zašle zboží úředně uzavřené, provázené úředním listem průvodním (Begleitschein). Zvláštní skladiště úřední (nebo soukromá, úřední dohlídce podrobená) slouží za prostředek, aby zboží v nich bylo uschováno dotud cla prostě, pokud ku vnitřní potřebě se nevyběře. (Srov. Mezinárodn. politiku o veřejných skladištích). Podobná skladiště se zřizují zejména ve přístavních místech a vůbec v důležitějších střediskách obchodu.

7. Zboží územím celním jenom provázené projde pod úřední závěrkou, jsouc opatřeno listem průvodním. Dokud se jisté zboží jenom na spekulaci vyváží, na příklad na cizí trh aneb k zúšlechťení (appreture, na př. k obarvení a pod.), aby se po případě zase zpět při vzetí, provázá je též list průvodní, aby při návratu

elo se platit nemusilo. Pro bezprostřední styk přes hranice mezi sousedními osadami pohraničních států dopouštějí se jistá usnadnění (*Zollerleichterungen im Grenzverkehr*).

§6. Vyšší dani spotřebních.

1. Tržní hranicí pro vyšší sazby daní spotřebních bude ta, při které daň ještě není sto, aby zastavila normální rozvoj spotřeby toho kterého předmětu, neli dokonce způsobila obmezení konzumce, ač není li to právě též spolu účelem daně (na příkl. při kořalce, hroxi li nebezpečí alkoholismu). Tato hranice jest ovšem při rozdílných předmětech rozdílná dle povahy spotřeby, s kterou tu běží, a dle majetnosti vrstev, které dotčený statek konsumují. Je sazba daně normálnímu rozvoji jisté spotřeby překážkou neb ji dokonce obmezuje, bude se viděti v tom, a) když bez jiné zjevné příčiny spotřeba dotčená neroste stejnoměrně se vzrůstem tříd, v nichž udomácněla, b) když se množí spotřeba surrogátů (cigare místo kávy) a tudíž i konzumpční objemy (míra života) v obyvatelstvu poklesají. Někdy již z příčin finančně technických a ekonomických nebude ani radno

dostupití výše jmenované hranice, neboť zkušenost učí, že čím větší sárba daně, tím větší popud k defraudacím v ní leží (Říkáme: tím větší prémie podloudnická).

2. S druhé strany však nemá žádné zvýšení již nutně nepříznivý účinek. Zkušenost učí, že daně spotřební snesou na rostoucího blahobytu a utvořených výšků konsumpčních i velmi značná zvýšení, nedějí-li se tato příliš rapidně. Konsumpce po případě z počátku se zarazí nebo poklesne, ale záhy se vzpruží a dále se vyvíjí. (Zkušenosti s daní cukerní!).

3. Ovšem úkol spořádaného hospodářství veřejného v oboru daní spotřebních i z jiných příčin nemůže být to vyčerpán xřetelem, aby jen se nepřekročily hranice výše řečené. Daně spotřební dotýkají se právě ukojení potřeb lidských, mohou na ně mít vliv i přímo regulující a při vyměření jich rozhodují tudíž ohledy národohospodářské, zejm. sociálně politické.

Tu běží především o povahu potřeby, její absolutně nutná, jen společensky nutná či přepychová. Daně na předměty potřeby absolutně nutné je vždy snadno zavížitelná. U ostatních předmětů musí nastati míra daně v jistém poměru k míře zbytnosti.

Proto při předmětech, jež jsou spůsobilé na účelem jisté spotřeby a zastupovati (surrogovati), bude třeba upravit sazby tak, aby byla jak nejvíce podporována ta spotřeba, která se jíví s povšechných hledisek národního dobra nejzáhodněnější (na př. v našich krajinách a poměrech jest záhodněno protěšovati spotřebu piva proti spotřebě kořalky).

Stejná hlediska platí i pro potřeby duševní. Kde běží o duševní potřeby vzdělávací (kalendář, aspoň částečně i noviny) je daň záhodna; jinak kde běží o spotřeby zábavy (kolek kartoj).

Nejenom výběr předmětů, nýbrž i sazby je tudíž důležitým úkolem, proti čemuž bylo často hřešeno i na novější doby, když finanční praxe, stojíc proti rostoucím veřejným nákladům a majíc nesnáze s rozvojem daní přímých, dychtivě sáhala po spotřebních. —

